

Опера Вінченцо Белліні “Сомнамбула” в постановці Мері Ціммерман, (2009, Метопера) стала мелодрамою з життя акторів. Ціммерман розгортає дію опери в репетиційному залі Мет: співанки, примірки, режисер з клавіром, - і освідчення в коханні тенора і сопрано. Тут нічого не залишилося від традиційного сюжету з сільського життя, крім слів і музичних ритмів, мотивів, що виражають справжні почуття. Ця подвійна оптика працює на сучасну динаміку і успіх. Щирість почуття у реальному житті стало центром сценічного рішення “Сомнамбули” Мері Ціммерман. Дія спектаклю розгортається між репетицією майбутньої прем'єри і романом акторів, що виконують роль закоханих. Неможливо вгадати, які репліки, обумовлені роллю, а які виражають реальні почуття.

Якщо глядача раннього італійського романтизму приваблювало в опері надприродне, дива, чутки про примару, таємничий вогонь свічки, велике, і в той же час, страшне романтичне божевілля: несвідоме залишалося поетичним, але можливість повернення до нормального життя зберігалося, то сьогоднішнього глядача захоплюють любовні переживання героїв.

Таким чином, ми бачимо різні шляхи роботи з традиційним матеріалом, але, в будь-якому випадку, це дає нове філософсько-смісловне наповнення твору, а, отже, і нашої свідомості.

Література :

1. Ліщинська О. І. Неофольклоризм як ідея сучасної української художньої культури / О. І. Ліщинська // Збірник наукових праць Гілея : наук. вісник. – Вип. 65 (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_65/Gileya65/F33_doc.pdf
2. Хачатурян В. М. Феномен архаїзації в культурній динаміці : автореф. дис. на соискание ученої ступені д-ра культурології : спец. 24.00.01 – “Теорія і історія культури” / В. М. Хачатурян. – М., 2011.

УДК130.2:005.936.3

БИЛЬЧЕНКО Є. В.,
доктор культурології, доцент,
професор кафедри культурології
та філософської антропології філософії,
Факультету філософської освіти і науки

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕГЕМОНІЇ ЯК СИМВОЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ

В статті здійснюється психоаналіз сучасної моделі пригнічення (гегемонії) на засадах лаканізму й cultural studies. Гегемонія визначається як результат трансгресії бажання як символічного коду фантазму у категоріях примусової естетики та екранної культури.

Ключові слова: гегемонія, психоаналіз, cultural studies, лаканізм, трансгресія, фантазм, примусова естетика.

Існує ціла низка специфічних концептів, утворених на стику дисциплін, які важко “вхоплюються” через класичний категоріальний апарат. Одночасно докладання до цих понять виключно постмодерністської риторики заважає побачити їх глибинну сутність, розчиняючи їх у феноменологічних описах. Одним із таких понять є гегемонія. Ненасильницький примус стає фундаментальною якістю сучасного суспільства: момент репресивності перетворюється на момент бажання, відбувається становлення “машини бажань” як уособлення символічного порядку.

Першим автором, який поставив питання про структуру гегемонії, є італійський філософ А. Грамші, який у праці “Тюремні зошити” [3] задовго до становлення Люблянської, Бірмінгемської, Монреальської, Лідської, Французької шкіл структурного аналізу економіки, психіки і медіа обґрунтував класичну для вчення Ж. Лакана тезу про стосунки притягування та відштовхування у

садомазохістичних відносинах з “Батьком” (Іншим, Символічним) або з об’єктом бажання (petit a, Уявним) в умовах кастрації та нестачі. Стабільна влада панівного класу не може бути забезпечена, якщо тримається лише на примусі, пов’язаним із захопленням власності. Потрібне те, що П. Бурдьє назвав “соціальним” та “символічним капіталом” [1], тобто – конформістська згода, заснована на переконанні, пов’язаним із намаганням зробити цю владу “привабливою” та “престижною” для підкорених. Гегемонія являє собою гнучкий і динамічний процес, у якому примус є внутрішнім планом змісту по відношенню до зовнішнього плану вираження. Гегемонія ґрунтується на активній доброзичливій участі підкорених у справі утримання влади, які самі допомагають панівному класу маніпулювати ними.

Ми пропонуємо досліджувати гегемонію з точки зору семіотики культури, накладаючи принцип балансу синтагми і парадигми на структурний психоаналіз. Вибір даної методології продиктований специфікою мережевого суспільства як моделі сучасної гегемонії, яка “вхоплюється” через лаканізм і постлаканізм. Звідси випливає *мета дослідження* – структурний психоаналіз влади і медіа. Мова йде про те, що символічний ринок продає і купує переживання (бажання, насолоду): це ринок трансгресії, який передбачає наявність позасвідомих статичних законів, які керують динамічним рухом розгортання інформації. Гегемонія ринку має доведений до абсолюту знаковий (позасвідомий, пов’язаний із фантазмами) характер.

Як семіотичний феномен гегемонія формується на перетині осей синтагми і парадигми, синхронії та діахронії, динаміки і статички, одночасно знімаючи ці опозиції через поєднання уявної множинності значень та єдності реально-символічної мови, гнучкого плюралізму культурних ідентичностей та незмінного універсалізму ринку. В гегемонії також долається антагонізм базису і надбудови, інфраструктури та суперструктури. Гегемонія має справу не тільки із свідомістю, але й з позасвідомим, оцифрованим у віртуальній реальності. За позірною швидкістю плінних значень у парадигмі приховується ядро синтагми, або хаб контролю, ідентифікований як символічна структура, або “ядро гегемонії” у семіотичній школі структурного аналізу повідомлень (reception analysis, Бірмінгем). Теоретичні напрацювання Бірмінгемської школи стосовно гегемонії ґрунтуються на тезі про єдність ринку, політики, ідеології та медіа.

Поняття “гегемонія” в сучасному інформаційному суспільстві безпосередньо вказує на основний механізм роботи психічної та політичної економіки, коли відбувається “зшивання” на рівні базису (економічної інфраструктури) матеріальних відносин та психічних бажань, або, у категоріях “Боромеєвих колець” Ж. Лакана: “Реального”, що знаходить свій вираз в кібернетичному просторі екранної культури, та самого кіберпростору (“Символічного”). Мова, отже, йде про “Символічне Реальне” як позасвідоме, що піддалося медіатизації.

Символічний ринок як стале ядро бажання і одночасно динамічний рух грошей являє собою єдність внутрішнього та зовнішнього, психічного та фізичного, тілесного і духовного чинників. Це – поле, де незмінна базова травма (бажання, річ, об’єкт) поєднується з шалено швидким рухом капіталу, який покликаний подовжувати і розпалювати ці бажання. Щоб капітал рухався, необхідні відносно стійкі і статичні ланки ринку у вигляді окремих індивідів або груп людей (локальностей, хабів, кластерів) як носіїв символічних ідентичностей, дроблення яких представляє собою жест фрагментації цільової аудиторії ринку у процесі таргет-реклами. Динаміка ринку спирається на статистику індивідів, екстериторіальність вимагає територіальності: цю особливість ринку як ризому помітив ще в “Анти-Едипі” Ж. Дельоз [4].

Людські одиниці ринку є одночасно статичними, оскільки прив’язані до місця прописки, та динамічними, бо рухаються разом з ринком в інформаційній ризомі віртуального простору (мережі). Саме ці групи людей З. Бауман називає “людьми простору” (працівниками), які обслуговують інтереси “людей часу” (власників капіталу) [2, с. 100-115]. Конфлікт між часом і простором, між капіталом і працею є *базовим конфліктом, вихідною травмою*, яка лежить у Реальному (базисі) та породжує інформаційну війну (у надбудові). Інформаційна війна за гегемонію є способом маскування

базового економічного конфлікту через культурні відмінності (культуралізм), який переводить конфлікт у формат Уявного.

Базову травму гегемонії не зуміло подолати навіть зближення праці з дозволями мірою затирання меж між публічним і приватним секторами життя в медіасфері. Праця під час дозволя (модель prosumer: producer & consumer) перетворюється або на суцільне дозволя, або на суцільну працю. І те, і друге являють собою форми добровільного підкорення гегемонії, оскільки кількості креативних та менеджерських еліт третьої хвилі (меритократії) виявляється недостатньо для подолання базової травми: видиме розмаїття є маскою, за якою приховується невидиму однорідність.

Базова травма як джерело насилля піддається легітимації, і цю функцію виконує інформаційна війна як знаряддя психічної економіки. Гегемонія у цій війні фіксується як "чиста" комунікативна подія: смисл, що народжується з комунікації через медіасферу, івент-менеджмент. Головним знаряддям медіа-війни за гегемонію є процес *трансгресії*, яка включає індивіда в автоматичний режим відтворення бажання, акцентуючи момент насолоди, чуттєвого переживання. Насилля має бути сентиментальним, щоб йому підкорялися добровільно. Фактично гегемонію творимо ми самі, з нашими нестачами і бажаннями, ведучи боротьбу з власними травмами. Добровільний примус у відбувається через модель поведінку суб'єкта "шизо". Крах патрональних суспільств викликав кризу метафізичної ідентичності, яка призвела до вивільнення бажання, що віднині перетворюється у зовнішню стосовно суб'єкта репресивну силу. Травма від зустрічі з власним позасвідомим спонукає людину до кодифікації бажання у фантазм і утворення шляхом відчуження символічної системи "примусової естетики" (Б Хюбнер) [5], куди вона добровільно інтерпелюється, як у даність. Бажання множаться у геометричній прогресії, миттєво зазначаючи кодифікації у цифровому середовищі, підготовуючи одне одного рекламою. Наявність медіа-спектаклю не виключає прихованої агресії, крізь яку артикулює себе суб'єкт гегемонії.

Література :

1. Bourdieu P. Le Sens pratique. Paris : Minuit, 1979. URL: http://www.leseditionsdeminuit.fr/livre-Le_Sens_pratique-1955-1-1-0-1.html
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман; пер. с англ. М. Л. Коробочкина. – М. : Издательство "Весь Мир", 2004. – 188 с.
3. Грамши А. Тюремные тетради / Антонио Грамши // Электронная библиотека "Гражданское общество". – URL: <http://www.civisbook.ru/files/File/Gramshi,tetrad.pdf>
4. Делез Ж. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / Жиль Делез, Феликс Гваттари; пер. с франц. и послесл. Д. Кралечкина; науч. ред. В. Кузнецов. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 672 с.
5. Хюбнер Б. Произвольный этос и принудительность эстетики / Бенно Хюбнер; пер. с нем. А. Лаврухина. – Минск : Пропилеи, 2000. – 152 с.

Bilchenko Yevgenia. ANALYSIS OF HEGEMONY AS A SYMBOLIC STRUCTURE FROM THE POIN OF CULTURAL STUDIES

The article provides a psychoanalysis of the contemporary model of oppression (hegemony) on the basis of lacanism and cultural studies. Hegemony is defined as the result of the transgression of desire as a symbolic code of phantasm in the categories of forced aesthetics and screen culture.

Keywords: hegemony, psychoanalysis, cultural studies, lacanism, transgression, phantasm, forced aesthetics.